

ČESKO

Česko (kodifikovaný jednoslovný název státu, viz Spor o užití slova Česko), oficiálně Česká republika, je vnitrozemský stát ležící ve střední Evropě. Sousedí na západě s Německem (délka hranice 810 km), na severu s Polskem (762 km), na východě se Slovenskem (252 km) a na jihu s Rakouskem (466 km). Rozkládá se na území tří historických zemí – Čech, Moravy a části Slezska – a její plošná rozloha činí přes 78 tisíc km². V současnosti (2008) má přes 10 milionů obyvatel. Administrativně se dělí na 14 samosprávných krajů a jejím hlavním městem je Praha.

Počátky samostatného českého státu spadají do druhé poloviny 9. století. V letech 1526–1918 byly české země včleněny do rakouské monarchie, v letech 1918–1992 (kromě druhé světové války) byly součástí Československa. Svrchovaný český stát byl formálně obnoven 1. ledna 1969 pod názvem Česká socialistická republika (od roku 1990 jen Česká republika) jako součást federativní Československé socialistické republiky, od roku 1990 nesoucí název Česká a Slovenská federativní republika. Ta 1. ledna 1993 zanikla, čímž se Česká republika stala samostatným státem; zároveň nabyla účinnosti Ústava České republiky.

Česká republika je demokratický stát s liberální ústavou a politickým systémem založeným na svobodné soutěži politických stran a hnutí. Hlavou státu je prezident republiky, vrcholným zákonodárným orgánem je dvoukomorový Parlament České republiky. Česko je členským státem Severoatlantické aliance (NATO) a Evropské unie. Je také jedním ze států Visegrádské skupiny.

1 Dějiny

1.1 Původní osídlení

Území Čech bylo člověkem osídleno již před asi 750 tisíci let. O osídlení území Česka z doby od 28 000 let př. n. l. svědčí řada archeologických nálezů. Od 3. století př. n. l. obývali tuto oblast Keltové a v 1. století n. l. přicházely kmeny Germánů (Markomani a Kvádové).

Od konce 5. století se na území dnešního Česka objevovali první Slované. V 7. století slovanské kmeny vytvořily Sámovu říši (asi 623–659). V letech 830–833 na Moravě, na Slovensku, v severním Maďarsku a na západním Zakarpatsku vznikla Velkomoravská říše, která postupně zahrnula i Čechy (890–894), Slezsko, Lužici, Malopolsko a zbytek Maďarska. Velkomoravská říše, od níž se Čechy v roce 894 odtrhly, byla v roce 906 nebo 907 rozvrácena tehdy ještě kočovnými Maďary.

1.2 Středověk a raný novověk

Počátky českého státu spadají do druhé poloviny 9. stol., kdy byl mimo jiné pokřtěn první doložený český kníže z dynastie Přemyslovců Bořivoj I. V průběhu 10. a 11. století se stát konsolidoval a byla k němu připojeno území Moravy. České knížectví postupně získalo znaky samostatného středověkého státu (pražské biskupství založeno roku 973, hlavním národním světce se stal sv. Václav). Ve 13. století se český stát stal královstvím a svého mocenského vrchole dosáhl za posledních Přemyslovců a Karla IV. České království bylo významnou součástí Svaté říše římské a jeho panovník měl postavení kurfiřta, tedy jednoho ze sedmi volitelů císaře. V 15. století český stát výrazně oslabily husitské války.

V roce 1526 definitivně nastoupila na český trůn dynastie Habsburků, která zemi včlenila do habsburské monarchie. V letech 1547 a 1618 vypukla proti panovníkovi ozbrojená povstání českých protestantských stavů. Defenestrace císařských místodržících v roce 1618 se stala i počátkem třicetileté války. Stavové byli rychle poraženi a potrestáni. Začala násilná rekatolizace českých protestantů.

Náboženskou toleranci a zrušení nevolnictví přinesly až reformy Josefa II. v roce 1781. Od 17. až do počátku 19. století rovněž probíhalo poněmčování českého území. Koncem 18. století se začalo v českých zemích projevovat české národní obrození, tedy snaha o obnovu české kultury a jazyka a později i o získání politické moci stranami, zastupujícími zájmy českého etnika.

1.3 Předválečné Československo

Po porážce Rakouska–Uherska v první světové válce se české země 28. října 1918 osamostatnily a staly se jádrem nově vzniklého Československa, jehož území zahrnovalo i Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Na nátlak nacistického Německa a evropských mocností bylo v září roku 1938 Československo Mnichovskou dohodou donuceno postoupit Německu pohraničí (tzv. Sudety). Jižní oblasti Slovenska a Podkarpatské Rusi připadly Maďarsku, malou část československého území (zejména oblast Těšínska) získalo Polsko. Tento okleštěný státní útvar se psal se spojovníkem (Česko-Slovensko) a je nazýván druhá republika.

1.4 Protektorát Čechy a Morava

14. března 1939 Slovensko vyhlásilo samostatnost a po okupaci německými vojsky 15. března 1939 byl na zbytku československého území (tedy v Česku bez Sudet, připojených v roce 1938 k Německu, a východní části československého Těšínska, připojené ve stejném roce k Polsku) vyhlášen Protektorát Čechy a Morava (na území Protektorátu se nacházela jen velmi malá část Českého Slezska v okolí Ostravy, zbytek, včetně československého Těšínska, byl připojen k Německu). V květnu 1945 Československo osvobodili spojenci a byl obnoven formálně demokratický stát. Došlo však k dnes sporným jevům jako bylo vysídlení Němců z Československa do Německa a Rakouska nebo omezení stranické soutěže.

1.5 Poválečné Československo

V únoru 1948 se v Československu chopila moci Komunistická strana Československa; země se stala totalitním státem a součástí sovětského bloku. Byly potlačeny struktury občanské společnosti počínaje zrušením samosprávných zemí (1949) až po potlačení svobodného spolkového a ekonomického života. Rozsáhlé znárodnění a měnová reforma (1953) připravily miliony občanů o majetek. V roce 1960 byl novou ústavou oficiální název státu změněn na Československá socialistická republika (ČSSR).

Liberalizační hnutí roku 1968, známé jako Pražské jaro, bylo poraženo invazí vojsk Sovětského svazu a dalších zemí Varšavské smlouvy 21. srpna 1968. Po invazi emigrovalo mnoho především vzdělaných lidí do demokratických zemí v Evropě i do USA, což ještě zrychlilo hospodářský úpadek země, který zažívala po připojení k sovětskému bloku. Území Československa pak bylo okupováno Sovětskou armádou, která definitivně odešla až roku 1991, a režim takzvané normalizace na dvacet let potlačil občanské svobody. Trvalejším státoprávním důsledkem Pražského jara zůstala federalizace Československé socialistické republiky, nastolená k 1. lednu 1969, jež unitární stát formálně změnila na federaci dvou suverénních národních států – České socialistické republiky (ČSR) a Slovenské socialistické republiky (SSR).

Sametová revoluce, zahájená 17. listopadu 1989, svrhla komunistický režim a umožnila obnovu demokracie a svobodného podnikání. Z názvu státu a obou republik bylo v roce 1990 vypuštěno slovo socialistický[3] a Česká republika získala své vlastní státní symboly.[4]

Mezi oběma složkami federace, Českou a Slovenskou republikou, však rychle narůstaly rozpory, které vedly k rychlému rozpadu společného státu. Československo zaniklo mírovou cestou ke 31. prosinci 1992 a dosavadní národní republiky převzaly právní řád zanikající federace a rozdělily si její majetek a závazky.

1.6 Samostatná Česká republika

Jako subjekt mezinárodního práva vznikla Česká republika k 1. lednu 1993. Úspěšně se zapojila do politických struktur demokratického Západu – 12. března 1999 byla přijata do NATO a 1. května 2004 vstoupila do Evropské unie.

2 Název a státní symboly

Oficiálním názvem státu podle ústavy je Česká republika, jednoslovným názvem Česko; významná část veřejnosti však slovo Česko odmítá. První užití výrazu Česko je doloženo v roce 1777 jako synonymum ke slovu Čechy, jako oficiální označení české části československé federace se slovo Česko objevilo ve Slovníku spisovné češtiny v roce 1978.

Státní symboly České republiky jsou velký a malý státní znak, česká vlajka, prezidentská standarta, státní pečeť, státní barvy (červeno-modro-bílá trikolóra) a česká státní hymna Kde domov můj?. Státní symboly poukazují na tradice středověkého českého státu (znak), husitského hnutí (heslo na prezidentské standartě), národního obrození (hymna) a demokratického Československa (vlajka).

3 Politický systém

Česká republika je demokratická parlamentní republika. Výkonnou moc má prezident a vláda, která vydává nařízení a navrhuje zákony. Je odpovědná Poslanecké sněmovně. Hlavou státu je prezident, volený každých pět let oběma komorami Parlamentu. Prezident navrhuje ústavní soudce, které musí schválit Senát, za určitých podmínek může rozpustit Poslaneckou sněmovnu a vetovat zákony (kromě ústavních). Jmenuje také předsedu vlády a další její členy na návrh předsedy. Přijímá demisi předsedy vlády a jeho prostřednictvím i od jednotlivých členů vlády.

Parlament ČR je dvoukomorový, s Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Do Poslanecké sněmovny se volí 200 poslanců každé čtyři roky na základě poměrného zastoupení. Jednou za dva roky se volbami obmění třetina Senátu na základě dvoukolových většinových voleb. Každý z 81 senátorů má šestiletý mandát.

4 Administrativní rozdělení

4.1 Kraje

4.1.1 Územní kraje

Území České republiky se dříve dělilo na 7 krajů podle Zákona o územním členění státu v novelizovaném znění. Tyto kraje byly zavedeny spolu se slovenskými kraji v roce 1960, ještě před federalizací Československa. Z hlediska zákona tyto kraje stále existují, v praxi jsou však zastíněny existencí nových, samosprávných krajů.

Osmou, samostatnou územní jednotkou, která je z některých hledisek postavena na roveň krajům, je hlavní město Praha.

Kraje se dále dělí na okresy, dohromady je v Česku 76 okresů (šestasedmdesátý okres Jeseník, vznikl až 1. ledna 1996). Dnes je území krajů definováno výčtem okresů.

Původní krajské národní výbory (KNV), podobně jako národní výbory obcí a okresů, nebyly samosprávné v dnešním smyslu, protože samosprávné činnosti a pravomoci nebyly legislativně rozlišeny od výkonu státní správy, měly však své volené orgány (plénium a radu), jejichž pravomoci byly stanoveny. KNV byly zrušeny v roce 1990, kraje jako územní článek existují dále, ale nemají žádný volený sbor ani obecný správní úřad; vymezují toliko obvody působnosti krajských soudů, státních zastupitelství a některých dalších orgánů státní správy.

4.1.2 Samosprávné kraje

Od 1. ledna 2000 bylo ústavním zákonem č. 347/1997 Sb. zřízeno 14 vyšších územních samosprávných celků, jejichž názvy obsahovaly slovo kraj. Současně byly novelizací Ústavy tyto nové celky nazvány kraji, přestože dosud nebyly zrušeny územní kraje z roku 1960. Krajský úřad je krajským orgánem vykonávajícím též přenesenou působnost státní správy; v jeho čele stojí ředitel. Hlavou každého kraje je hejtman; pouze hlavou Prahy je primátor. Územní kraje ani samosprávné kraje nerespektují hranice historických českých zemí. Území Jihočeského kraje, Jihomoravského kraje, Pardubického kraje a kraje Vysočina se nachází jak v Čechách, tak na Moravě a území Olomouckého kraje a Moravskoslezského kraje se nachází jak na Moravě, tak v Českém Slezsku.

4.2 Okresy

V roce 1990 byly rovněž okresní národní výbory transformovány na okresní úřady, namísto sboru voleného občany je řídila okresní shromáždění volená krajským zastupitelstvem. Ke dni 1. ledna 2003 byly okresní úřady zrušeny. Okresy jako jednotka státní správy nadále existují, okresy také zůstávají jednotkou statistickou. Některé úřady mají okresní působnost, např. okresní soudy.

4.3 Obce a jejich správní obvody

V roce 1990 byl místní a městské národní výbory byly přeměněny v obecní a městské úřady, přičemž volené orgány získaly takzvanou samostatnou působnost, která začala být rozlišována od přenesené působnosti státní správy. Pro výkon státní správy na nejnižší úrovni byl zvolen smíšený model: obecní úřad je obecním orgánem. Česká republika se 1. ledna 1993 stala samostatným státem, ale na vnitřní územní členění to vliv nemělo.

Z hlediska všeobecné státní správy se kraje dělí na správní obvody obcí s rozšířenou působností (někdy též zvané „malé okresy“ nebo „obce III. [typu]“). Takovými obcemi se stala všechna dosavadní okresní města, přibyla k nim však řada dalších měst. Tyto obvody se někde dále dělí na správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem (tzv. „obce II. typu“), které vykonávají některé specifické pravomoci státní správy i pro okolní obce. Ještě menší bývají některé správní obvody matrik. Některé působnosti státní správy vykonávají pro své území všechny obce.

4.4 NUTS

Některé kraje se, směrem nahoru, sdružují do statistických oblastí zvaných též NUTS 2, které mají mít srovnatelný počet obyvatel, aby mohly být centrálně řízeny v projektech partnerství Evropské unie, a při financování místních projektů.

Plzeňský a Jihočeský kraj jsou tak sdruženy do oblasti NUTS Jihozápad, Karlovarský a Ústecký do oblasti NUTS Severozápad, Liberecký, Královéhradecký a Pardubický do oblasti NUTS Severovýchod, Vysočina a Jihomoravský do oblasti NUTS Jihovýchod, Olomoucký a Zlínský do oblasti NUTS Střední Morava. Oblast NUTS Praha, NUTS Střední Čechy a NUTS Moravskoslezsko je každá tvořená jediným krajem.

Kraje jsou umístěny na úrovni NUTS 3, přičemž NUTS Praha, NUTS Střední Čechy a NUTS Moravskoslezsko zároveň i na úrovni NUTS 2.

4.5 Euroregiony

Pro posílení regionální spolupráce v Evropě vznikají takzvané euroregiony, a to zpravidla v regionech dělených státními hranicemi.

4.6 Zeměpisné podmínky

Českým územím prochází hlavní rozvodí oddělující povodí Severního, Baltského a Černého moře. Hlavní říční osy jsou v Čechách Labe (370 km) s Vltavou (433 km), na Moravě řeka Morava (246 km) s Dyjí (306 km) a ve Slezsku Odra (135 km) s Opavou (131 km).

Z hlediska fyzicko-geografického leží Česko na rozhraní dvou horských soustav. Západní a střední část vyplňuje Česká vysočina, mající převážně ráz pahorkatin a středohory (Šumava, Český les, Krušné hory, Jizerské hory, Krkonoše, Orlické hory, Králický Sněžník, Jeseníky). Do východní části státu zasahují Západní Karpaty (Beskydy). Více na stránce o geomorfologickém členění Česka.

Podnebí se vyznačuje vzájemným pronikáním a míšením oceánských a kontinentálních vlivů. Je charakterizováno západním prouděním s převahou západních větrů, intenzivní cyklonální činností a poměrně hojnými srážkami. Přímořský vliv se projevuje hlavně v Čechách a na Moravě, ve Slezsku již přibývá kontinentálních podnebních vlivů. Velký vliv na podnebí má nadmořská výška a reliéf. Z celkové plochy Česka leží 52 817 km² (67 %) v nadmořské výšce do 500 m, 25 222 km² (32 %) ve výšce 500 až 1 000 m a pouze 827 km² (1,05 %) ve výšce nad 1 000 m; střední nadmořská výška činí 430 m.

Zeměpisné rekordy Česka: nejnižší položené místo je Labe na odtoku ze země u Hřenska, 115 m n. m. Nejvýše položené místo je Sněžka, 1602 m n. m., byť nejvýše položeným (umělým) bodem je vrchol televizního vysílače na Pradědu, 1654 m n. m.

Také půdní pokryv se vyznačuje značnou variabilitou. Nejrozšířenějším typem půd v Česku jsou hnědé půdy.

Délka západní společné hranice s Německem činí 810,7 km, z toho se Saskem 453,9 km a s Bavorskem 356,8 km. Společná jižní hranice s Rakouskem je dlouhá 466,1 km, se Slovenskem na východě 251,8 km a s Polskem na severu 761,8 km, podle polských údajů 789,89 km.

Nejvyšším orgánem ochrany přírody a životního prostředí v Česku je Ministerstvo životního prostředí České republiky.

Flóra a fauna v Česku svědčí o vzájemném pronikání hlavních směrů, kterými se v Evropě šířilo rostlinstvo a živočišstvo. Lesy, převážně jehličnaté, zaujímají 33 % celkové rozlohy země. Zachovalá příroda je chráněna v chráněných územích.

4.7 Ekonomika

Ke klíčovým nerostným surovinám těženým v Česku patří černé a hnědé uhlí, dál kaolín nebo stavební hmoty a uran. V malém rozsahu se těží ropa a zemní plyn a další suroviny.

Zemědělská výroba téměř uspokojuje domácí poptávku. Pěstuje se hlavně obilí (pšenice, ječmen, kukuřice), brambory, cukrová řepa, zelenina, len a řepka. Svůj význam má i pěstování chmele, sadařství a vinohradnictví. Základem živočišné výroby je chov skotu, prasat a drůbeže, dále včelařství nebo chov sladkovodních ryb (zvl. kaprů).

Základem energetiky jsou uhelné a jaderné elektrárny (Temelín a Dukovany). Hlavními průmyslovými centry jsou Praha, Brněnsko, Ostravsko a Plzeňsko. Mezi důležitá odvětví průmyslu patří hutnictví, strojírenství, textilní průmysl, potravinářský průmysl, elektroprůmysl a výroba dopravních prostředků. Nejdynamičtěji se rozvíjejícím odvětvím je stavebnictví.

Česko má hustou dopravní síť. Prudce se rozvíjejí telekomunikace. Zahraniční obchod České republiky po mnoha letech pasivní bilance vykázal v roce 2005 přebytek. Tahounem vývozu je automobilový průmysl.

Hrubý domácí produkt dnes dosahuje výše vyspělých států světa – již ve čtvrtém kvartálu roku 2006 překročil hranici 20 000 dolarů na obyvatele. V rámci Evropské unie již česká ekonomika předběhla svou výkonností a silou ekonomiku Portugalska a nyní se velmi strmě blíží úrovni Řecka a Španělska. Velmi důležitý je ale také fakt, že jako člen Světové banky (WB) již Česká republika není „rozvojovou zemí“, ale stabilně se zařadila mezi třicítku nejvyspělejších států, tzv. „plátců“, ti z rozpočtu Světové banky neberou peníze, ale naopak je do ní vkládají. Z těch jsou pak dotovány projekty či půjčky rozvojovým zemím světa.

Celkový přírůstek obyvatelstva se pohybuje okolo nuly (-0,08 v roce 2003 a +0,9 % v roce 2004 dle odhadů ČSÚ), přičemž přirozený přírůstek je od roku 1994 záporný. V letech 1995-2002 celkový počet obyvatel mírně klesal, od roku 2003 opět roste díky sílící imigraci ze zahraničí. Průměrná délka života se postupně pomalu prodlužuje a přesahuje 72 let u mužů a 79 let u žen (odhad 2004). Ve městech žije celkem 71 % populace.

V posledním sčítání lidu v roce 2001 se 90,4 % obyvatel Česka hlásilo k české národnosti, která je tak dominantní národností v Česku a zcela převažuje ve všech okresech Česka. V roce 1991 se dříve jednotná česká národnost, podle závěrů Českého statistického úřadu do určité míry uměle v důsledku medializace moravské národnostní problematiky,[5] rozložila na českou, moravskou a slezskou.[6] V roce 2001 se 3,7 % obyvatel Česka přihlásilo k moravské národnosti a 0,1 % ke slezské národnosti, které rovněž hovoří česky.[7] Příbuznými jazyky rovněž patřícím do západoslovanské větve indoevropské jazykové skupiny hovoří i dvě další významnější minority, Slováci (1,9 %) a Poláci (0,5 %).

Další národnostní menšinou v pořadí byli v roce 2001 Němci (0,4 %). V Česku dále žijí národnostní menšiny Romů, Maďarů, Ukrajinců, Vietnamců, Rusů, Bulharů, Srbů a dalších. Celkově žije v Česku asi 3,5 % cizinců, nejvíce přistěhovalců přichází z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska.

4.8 Náboženství

V průzkumech projektu Eurobarometr v roce 2005 odpovědělo 19 % tázaných, že věří v Boha, 50 % věří v nějakou životní či duchovní sílu a 30 % nevěří v nic z toho.[8]

Podle posledního sčítání lidu z roku 2001 je většina populace (59 %) bez vyznání. Nejpočetnější církev je římskokatolická (26,8 %), následují Českobratrská církev evangelická (1,15 %) a Církev československá husitská (0,97 %). Počet vyznavačů judaismu či islámu je nepatrný.[9]

Větší podíl věřících má jižní a střední Morava, naopak severní a severozápadní Čechy vykazují největší podíl nevěřících osob.

4.9 Kultura

- Světové kulturní a přírodní dědictví: Český Krumlov, Holašovice, Kutná Hora, Praha, Telč, Třebíč, Karlovy Vary, Olomouc, Lednicko-valtický areál, Kroměříž.
- Turistická místa: Krnov, Pardubice, Svatý Jan pod Skalou, oblast severní Moravy, hory - Krkonoše, Šumava, Jeseníky, Beskydy; dále Český kras, Moravský kras, Moravská brána, Český ráj, hrady a zámky - Karlštejn, Konopiště, Hluboká, Pernštejn a další.

4.10 Doprava

Úmrtnost na českých silnicích, přestože intenzita dopravy je nižší, byla v přepočtu na obyvatele v roce 2004 přibližně 1,6x vyšší než v Německu. V roce 2004 zemřelo na silnicích 1 215 lidí.

5 Reference

1. <http://www.nato.int/docu/basics.htm>
2. http://europa.eu.int/abc/governments/index_en.htm

3. Název Česká republika byl zaveden ústavním zákonem č. 53/1990 Sb. od 6. března 1990; 29. března 1990 se název federace změnil na Československá federativní republika a 23. dubna 1990 byl upraven do podoby Česká a Slovenská Federativní Republika.
4. Ústavním zákonem č. 67/1990 Sb. s účinností od 13. března 1990. Zákon definuje českou hymnu, malý a velký státní znak a státní vlajku.
5. Český statistický úřad: Základní informace o vývoji obyvatelstva, domácností, domů a bytů, část 5. Národnost a mateřský jazyk
6. Český statistický úřad: Základní informace o vývoji obyvatelstva, domácností, domů a bytů, část 5. Národnost a mateřský jazyk
7. Český statistický úřad: Základní informace o vývoji obyvatelstva, domácností, domů a bytů, část 5. Národnost a mateřský jazyk
8. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf
9. <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0000>